

ЗАПРЕЧАВАЊЕ СТРАТЕГИСКОГ ЗНАЧАЈА

Запечевање има широку примену у борбеним дејствима и операцијама. У тактичким дејствима и операцијама помоћу њега се могу задржати и зауставити или каналисати непријатељски продори. У вези са дејствима стратегиског карактера запечевање се може разматрати¹⁾ у истом смислу. При томе је битно да се објасне следећа питања:

— да ли запечевање стратегиског значаја треба сматрати као засебну категорију;

— у ком се смислу запечевање може применити као стратегиско средство;

— у којима рејонима или на којима правцима и фронтovima такво запечевање треба припремати и када;

— врсте препрека које могу доћи у обзир за запечевање у стратегиским размерама.

У стратегиским размерама, фортификациски објекти, а нарочито објекти фортификације сталног типа, треба да служе као препрека агресору исто тако као и баријере створене запечевањем. Тако су, на пример, све познате утврђене линије: Мажинoвљева, Манерхајмова, Сигфридова, Метаксасова и др. по својој улози претстављале препреке у стратегиским размерама.

У тактичким размерама запечевање претставља део фортификације, односно један од њених тактичко-фортификациских елемената. То значи да се запечевање у оквиру утврђивања или фортификациског уређења неког положаја сматра саставним делом тог посла. Али запечевање се може појавити и одвојено од утврђивања, нарочито при извођењу запечевања у оперативним размерама, као што су, на пример, масовна рушења, стварање великих поплава и др. Према томе, док се запечевање у тактичким размерама појављује у склопу фортификације, дотле оно оперативним и стратегиским размерама може да буде у склопу фортификације или одвојено од ње.

---

¹⁾ Познато је да има објеката, као што су, на пример, велики мостови преко широких река, за које се обично каже да су објекти од стратегиског значаја. Припрему за рушење таквих објеката и извршно наређење за њихово рушење издаје највише војно руководство.

Да ли запречавање стратегиског значаја претставља засебну категорију?

С обзиром на циљ који се жели постићи и на јединицу за чији се рачун изводи, запречавање се обично дели на тактичко и оперативно. Да ли је наведена подела довољна и да ли се, поред тактичког и оперативног запречавања, може сматрати да постоји и стратегиско запречавање? Код тактичког и оперативног запречавања све послове око припреме и извршења организују и изводе одговарајуће тактичке и оперативне јединице својим снагама и средствима. Старешине тактичких и оперативних јединица су надлежне за издавање наређења за припрему и извршење запречавања (рушења). Аналогно томе, највише војно руководство организовало би припрему и издавало наређење за запречавање које има стратегиски значај. Међутим, највише војно руководство само изузетно издаје извршна наређења за запречавање, и то већином онда кад су у питању велики и важни објекти.

На основу ратног плана и стратегиског плана почетних операција највише војно руководство долази до закључка на којим правцима или фронтovima треба створити најјаче препреке, а затим одређује јединице РВК које ће извршити примене или ће наредити оперативним јединицама да оне својим снагама и средствима припреме и изврше запречавање. У овом последњем случају јединице РВК, уствари, помажу оперативне јединице у запречавању, које ће узети у обзир те радове у својим оперативним плановима. Највише војно руководство може, поред тога, да предузме и друге мере за запречавање. На пример, оно може још за време мира од грађанских привредних органа захтевати да изводе радове који би могли искористити и за запречавање (хидротехнички радови, пошумљавање и др.) или да предузму све припреме за рушење или онеспособљавање привредних објеката. У току рата, за време планирања наредне операције, треба предузимати и потребне припреме за запречавање, с тим што би организацију самог запречавања вршиле јединице које су одређене да изводе операције на тим правцима или фронтovima.

Према изложеном, разлика између оперативног (тактичког) запречавања и запречавања од стратегиског значаја је у томе што оперативна (тактичка) руководства организују и изводе запречавања за потребе операција (дејстава), док се у стратегиским размерама запречавање узима у обзир као средство којим се агресору могу створити препреке на потребним правцима или фронтovima. Те препреке припрема највише војно руководство за време мира или у току рата, али их на употребу предаје оперативним руководством. Припреме за запречавање су, дакле, део припрема операција које се врше за потребе стратегије, али излазе из њеног оквира и прелазе у оквире оператике чим стратегиски планови почну да се остварују. Према томе, не би се могло говорити о стратегиском запречавању већ само о запречавању стратегиског значаја. То се може најбоље видети на примеру запречавања које је извођено пред и у току Четврте непри-

јатељске офанзиве. Пошто је дошао до закључка да непријатељ припрема офанзиву, Врховни штаб је одлучио да диверзантским акцијама — рушењем и нападима у позадини непријатеља — омета извођење офанзиве и наредио да све јединице НОВЈ, које се налазе ван територије на коју је непријатељ вршио офанзиву, пређу у напад, нарочито на комуникације, у циљу слабљења притиска на ослобођену територију. То значи да се у овом случају, поред осталог, требало послужити и запречавањем — рушењем железничких пруга — у комбинацији са нападом на непријатељске транспорте.

Изузетно, највише војно руководство може за себе задржати право издавања извршног наређења за запречавање — рушење неког важног и великог објекта, било због тога што само прима одговорност за њихово уништење или зато што може најбоље оценити да ли запречавање треба извршити или не. Српска Врховна команда је 1914 издала наређење да се поруши железнички мост преко Саве код Београда зато што је тај објекат за малу Србију био од великог значаја, тако да је само Врховна команда могла преузети одговорност за његово рушење. Она је, такође, најбоље могла оценити време када мост треба да се поруши. Исто тако, и наређење за поплаве које су 1940 године изведене у Холандији могла је издати само врховна команда зато што је било предвиђено да се поплаве велике површине земљишта и што је највише руководство могло најбоље оценити тренутак кад треба приступити извршењу плана. Но, у сваком случају, запречавања су изведена у склопу операција.

Примена запречавања као стратегиског средства

Стратегиска руководства треба да обезбеде концентрацију и готовост снага које су одређене за извођење операције, било да се предузима офанзива или да се прелази у дефанзиву. Да би се то постигло, предузимају се разне мере, између осталог, и осигурање и заштита снага које се концентришу. У стратегиским размерама све поменуте мере предузимају се за време извршења мобилизације, концентрације и стратегиског развоја, као и у току рата када се припремају наредне операције. При томе важну меру заштите снага представља спречавање продора непријатеља, првенствено његових оклопних јединица. Заштита се може вршити јединицама које се одреде за тај задатак, било да су предвиђене стратегиским планом почетних операција (ако се заштита врши на почетку рата), или од првоприкупљених или неких других јединица (у току рата).

Колико дуго треба вршити заштиту зависи од времена које је потребно снагама да се припреме за операције. По трајању оно може бити различито, а јединице одређене за заштиту треба у сваком случају да га обезбеде. Ако земљиште отежава одбрану, онда треба за заштиту истурити напред што више снага да би до одређеног рока са сигурношћу могле спречити продор непријатеља. Али, тиме се слабе главне снаге. Зато је оправдана тежња да се што је могуће

мање снага употреби за заштиту, а што више за nanoшење удара или противудара. То се може постићи применом фортификације и запречавања, јер фортификациски објекти омогућавају економију снага и средстава, добитак у времену и већу упорност снага које их бране. Сличне предности могу се постићи и запречавањем. Наравно, препреке које се стварају треба да буду што ефикасније да би биле у стању да за дуже време задрже надирање непријатеља и да се могу бранити мањим снагама. У повољним условима може се догодити да се помоћу њих боље и сигурније изврши задатак него применом фортификације. На пример, велике плавне површине могле би у повољним условима зауставити продор непријатеља за дуже време него утврђења, а усто би и за одбрану поплављеног земљишта било потребно мање снага него за одбрану утврђења.

Запречавање у стратегиским размерама не треба примењивати само до концентрације и готовости снага одређених за извођење операција. Највише војно руководство треба да припреми и све што је потребно да би се обезбедио успех у операцијама и да би се тај успех што боље експлоатисао (а неуспех — ако би до њега дошло — паралисао). У те припреме убрајају се и мере за заштиту снага, при чему се не смеју губити из вида могућности за повољну примену запречавања. У дефанзивни запречавање нарочито долази у обзир на правцима или фронтovima на којима оперишу главне и помоћне снаге, мада оно има велики значај и у офанзивним операцијама. Пошто се офанзива најчешће изводи на делу фронта или на једном фронту, то се заштита снага обично врши на делу фронта (или фронтovima) на коме се помоћне снаге налазе у дефанзиви. (Немци су за време операција у Пољској обезбеђивали позадину главних снага утврђењима и запрекама на западној граници и на Рајни.) У случају неуспеха, снаге се могу повући позади јаких, најчешће, природних препрека, као што су се Руси 1914 године, после првих неуспеха, повукли позади река Нарева и Бобра, на којима су била припремљена и утврђења. Поред широких и великих река, за заштиту се могу искористити и простране мочваре или планинско, испресецано и непроходно земљиште. Али и на таквом земљишту могу постојати ужи правци које, наравно, треба вештачким путем запречити.

При повлачењу ситуација може захтевати да се изврше разарања великих размера на целокупној територији која се напушта и да се уништи све оно што олакшава снабдевање непријатељских трупа како би им се непосредним и посредним путем ометало напредовање, с тим што наређење за масовно разарање и уништавање може издати и највише војно руководство. Запречавање разарањем често се примењивало у минулим ратовима. Њиме су се обимно користили и Руси приликом повлачења 1941 године.

Поред чувања снага, запречавањем се могу заштитити и важни објекти или рејони, као што су градови који претстављају политичке, саобраћајне и привредне центре, рејони у којима су концентрисани индустрија, рудници и сл. Највише војно руководство треба да води рачуна о томе да се и они заштите, било фортификациским објектима

било забрањивањем, од продора непријатељских оклопних јединица, а нарочито ако су у односу на постојеће фронтове постављени тако да се у њих може продрети. Французи су, на пример, изграђивањем утврђења на фронту према Немачкој, пред Други светски рат, поред осталог, желели да заштите и своја индустриска подручја.

Према досада изложеном можемо закључити: да се забрањивање, као стратешко средство — слично као и фортификација — у току припрема за операције може применити у циљу економисања снагама и средствима, као и добитка у времену; да се применом забрањивања у току извођења операција (поред осталих мера) може допринети разбијању непријатељске офанзиве, да се могу заштитити важни објекти или рејони, као и снаге на правцима или фронтовима на којима се изводе дефанзивне операције и да се у случају неуспеха оне могу заштитити у повлачењу. Према томе, забрањивање може заменити фортификацију (утврђивање), али само у извесној мери, јер фортификација понегде има преимућство над забрањивањем. Док се забрањивањем неки правац може сигурно затворити за извесно, краће или дуже време (у зависности од карактера препреке и земљишта), дотле се применом утврђивања постиже и уништење непријатеља зато што фортификациске објекте бране снаге и средства намењена за активна дејства. А да би препреке бар донекле измениле свој пасивни карактер, требало би применити такозване активне препреке (на пример, мине, ватрене препреке и водене препреке које се добијају рушењем водојажа) или обичне препреке комбиновати са фортификацијом — утврђењима, односно организовати одбрану. Фортификација има преимућство и у томе што забрањивање у неким случајевима може спутати слободу сопственог маневра. Но, с друге стране, за забрањивање треба много мање снага и средстава него за израду и поседање фортификациских објеката, јер се веће снаге ангажују само док се препреке не доврше. Поред тога, при оцени користи од забрањивања не треба изгубити из вида и чињеницу да се све припреме могу извршити много раније, обично још за време мира. Зато забрањивање треба примењивати где год постоје услови и потреба, а тамо где се не могу остварити ефикасне препреке — комбиновати га са утврђивањем и ускладити са предвиђеним маневром, тако да на неком правцу, на коме је предвиђена привремена дефанзива, касније не омета извођење офанзивних дејстава.

У којим рејонима и на којим правцима и фронтовима треба припремити забрањивање у стратешким размерама зависи од стратешке процене. Начелно, забрањивање би се могло припремити на правцима који са границе изводе у дубину државне територије да би се и тиме, поред осталих мера, заштитило извршење мобилизације, концентрације и стратешког развоја. Ако би се стратешким планом почетних или наредних операција, рецимо, предвиђала стра-

тегиска дефанзива, онда би пред фронтом и на боковима територије на којој се врши концентрација требало изградити што јаче препреке, а ако се предвиђа офанзива, требало би водити рачуна о томе да запречавање не ограничава, успорава или онемогућава извршење те офанзиве, док се на правцима који бочно изводе у те рејоне може извршити што јаче запречавање. Другим речима, најјаче запречавање треба примењивати на оним фронтовима на којима се предвиђа дефанзива, као и на осетљивим правцима. Да би се отклонило изненађење, нарочито у почетку рата, запречавање се припрема и изводи још за време мира, обично близу границе и на правцима који изводе ка важним објектима и рејонима. А пошто се операције у току рата могу изводити на целокупној дубини државне територије, корисно је да се читава та територија добро проучи и да се припреми запречавање свуда где за то постоје услови и могућности.

За запречавање у стратeгиским размерама треба применити ефикасне *препреке*. Ту у првом реду треба искористити природне услове планиског земљишта, које отежава, а често и онемогућава кретање појединих јединица, нарочито оклопних. Пошто ће њихово кретање најчешће бити сведено на релативно мали број комуникација, природно је да на тим планинским комуникацијама треба првенствено порушити осетљиве објекте (мостове, вијадукте, тунеле и др.) и запречити и минирати погодна места. За рушење и запречавање у ширем смислу долазе у обзир клисуре, планинске реке, земљиште изложено бујицама, водојаже са великим акумулационим базенима, (јер се рушењем брана за кратко време могу поплавити велике површине) итд.

Ефикасност већих препрека на планинском земљишту је у томе што се тешко могу обићи, што поправка порушених објеката или уклањање материјала захтева много времена и онемогућава ангажовање веће радне снаге.

На равничастом земљишту ефикасним препрекама могу се сматрати велике реке, простране мочваре и природним или вештачким путем поплављено земљиште.

Вештачке водене препреке, створене поплавама, врло су ефикасне. Велике поплављене површине не морају се увек бранити, већ само осматрати. Дубина воде не мора бити велика, јер и мала дубина на великој површини претставља ефикасну препреку.

Код река на равничастом земљишту поплаве се најлакше стварају рушењем брана код водојажа (ако постоје на правцима на којима треба извести запречавање) и рушењем насипа при високим водоста-

јима. Подизање нивоа воде изградњом брана могуће је код мањих река које имају довољно воде. Пошто се за мелиорацију и иригацију израђују одводни канали, ровови, насипи, уставе, шлајзе, пумпне станице и друга постројења, то се сви ти радови и објекти могу искористити за извођење поплаве. Међутим, за постизање корисних резултата потребно је доста времена да се рад може убрзати додавањем више пумпи и затварањем доводних канала на одговарајућим местима да би се плављење извело у оним рејонима у којима то желимо. У сваком случају, ако постоје могућности за извођење поплаве, треба је применити, јер може да донесе велике користи.

Пошумљавање се исто тако може искористити за подизање препрека. Али, да би се таква препрека створила, треба много времена, а пошумљавање се мора ускладити са интересима земље у целини. При томе привредни разлози захтевају да се пошумљавање врши на оном земљишту које није подесно за остале културе.

Поред наведених препрека за запречавања у стратеским размерама могу се примењивати и остале, у првом реду експлозивно-минске препреке. Нуклеарно наоружање може исто тако да се искористи при запречавању. Познато је да површинске и подземне експлозије стварају дубоке и велике кратере који се дуго времена не могу савладати. Сем тога, у литератури се већ појављују гледишта да ће се уместо досадашњих експлозија (тротила, екразита, пикрита и др.) као рушилачка снага убудуће користити нуклеарна средства. С обзиром на особине нуклеарног експлозива, може се очекивати да ће се та гледишта и предвиђања реализовати.

Према томе, пошто се запречавање и у савременом рату може изводити врло ефикасно, оно ће и убудуће бити важно средство на које ће стратегија итекако рачунати.